

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Domácí vzdělávání dětí školního věku

Homeschooling of school-age children

Adriana Rutová

Vedoucí práce: PhDr. Mojžíšová Jarmila, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Biologie, geologie a environmentalistika se zaměřením na
vzdělávání-Pedagogika

Praha 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Domácí vzdělávání dětí školního věku vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum odevzdání práce: 23.6.2017

.....

podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Jarmile Mojžíšové, Ph.D. za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích.

ANOTACE

Předmětem mé práce je zjistit, jakým způsobem probíhá domácí vzdělávání ve vybraných českých rodinách a dále jaká jsou specifika tohoto vzdělávání. Práce se zabývá realizací domácího vzdělávání vzhledem k legislativě a názory rodičů doma vzdělávaných dětí k této problematice.

KLÍČOVÁ SLOVA:

domácí vzdělávání, individuální vzdělávání, unschooling, žák, hodnocení, socializace

ANOTATION:

The purpose of my thesis is to find out the way home education is performed in selected Czech families and also what the specifics of this kind of education are. The thesis examines how home education is carried out considering the legal framework as well as opinions of parents of children educated in such way.

KEYWORDS:

homeschooling, home education, unschooling, the pupil, evaluation, socialization

ABSTRAKT

Předmětem této práce je především organizace a průběh domácího vzdělávání ve vybraných českých rodinách. Cílem práce je studiem odborné literatury a formou rozhovoru zjistit, jak je individuální vzdělávání realizováno v praxi, jakých vyučovacích metod rodiče využívají při vzdělávání svých dětí doma, jakým způsobem probíhá hodnocení těchto žáků na školách a jak je zajištěn sociální kontakt těchto dětí s vrstevníky. Tento výčet kritických bodů je zjišťován pomocí strukturovaného rozhovoru a kazuistiky. Výzkumným vzorkem mi byly tři české domácnosti, ve kterých se vyskytují děti zařazené do individuálního vzdělávání. Výsledky jsou detailně zpracovány po jednotlivých rodinách. Na základně získaných informací jsou rodiny porovnávány.

Obsah

Úvod	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Počátky a vznik domácího vzdělávání v České republice.....	9
1.1 Pokusné ověřování domácího vzdělávání	9
1.2 Současná právní úprava domácího vzdělávání.....	11
1.3 Asociace domácího vzdělávání	11
1.4 Svoboda učení	12
2 Vymezení pojmů	14
2.1 Individuální vzdělávání	14
2.2 Domácí vzdělávání	14
3 Metody domácího vzdělávání.....	15
3.1 Individuální vzdělávání jako formální učení	15
3.2 Neformální učení	15
3.2.1 Svobodné školy	16
3.2.2 Unschooling.....	17
4 Podmínky pro individuální vzdělávání.....	20
4.1 Žádost o individuální vzdělávání.....	20
4.2 Povolení domácího vzdělávání.....	21
4.3 Hodnotící systém individuálně vzdělávaných žáků.....	22
4.4 Zrušení domácího vzdělávání.....	23
5 Problematika domácího vzdělávání.....	25
5.1 Kritické body domácího vzdělávání.....	25
5.2 Možné výhody a nevýhody	26

II EMPIRICKÁ ČÁST	27
1 Základní cíle výzkumu	27
1.2 Charakteristika výzkumného vzorku	27
2 Popis použitých metod	29
3 Rozhovory, kazuistika	31
3.1 Rodina 1	31
3.2 Rodina 2	34
3.3 Rodina 3	36
4 Vyhodnocení výsledků	39
5 Závěr	43
6 Seznam použitých informačních zdrojů	44

Úvod

Pro téma psaní bakalářské práce jsem se rozhodovala v době, kdy se okolo mě vyskytovali lidé, kteří domácí vzdělávání reálně praktikovali, ale také lidé, kteří ho s důrazem kritizovali. Prvotním impulzem pro mě tedy bylo zjistit, proč je tato forma vzdělávání některými lidmi vyzdvihována a jinými zatracována. Postupem času jsem do této problematiky natolik pronikla, že mým zájmem již nebylo zjistit, proč by tato forma nemohla poskytnout dětem dobré vzdělání, ale jakým způsobem je domácí vzdělávání v České republice realizováno a jaké poskytuje v rámci naší legislativní úpravy možnosti.

Teoretická část zahrnuje obecné informace, které pomohou čtenáři zorientovat se v oblasti domácího vzdělávání. Konkrétně se zde snažím znázornit vývoj tohoto vzdělávání u nás, objasnit tento termín a poukázat, jak by mělo dle našeho Školského zákona probíhat.

Největší pozornost médií i pedagogů je věnována socializaci dětí vzdělávaných doma. Proto má práce zahrnuje i tuto problematiku. Výzkumným šetřením jsem zjistila, že se v naší zemi rozšiřují takové metody učení, které byly doposud známy jen z Ameriky a vzdálených zemí. Téma unschoolingu nabírá daleko kontroverznějšího rázu než samotné vzdělávání doma. Jak je možné jej realizovat v zemi, kde je tato metoda zatím „nelegální“? Zabývám se zde i otázkami evaluace dětí zařazených do individuálního vzdělávání.

Ve výzkumné části bych chtěla blíže porozumět tomu, jak je domácí vzdělávání realizováno a koncipováno v České republice. Na základě malého výzkumného vzorku poznávám, jak jej jednotlivé rodiny vnímají a do jaké míry organizují vzdělání svých dětí.

Jako zdroj informací využívám především odbornou a populárně naučnou literaturu, která mi byla doporučena a je dostupná široké veřejnosti. Dalším zdrojem mi byly internetové stránky o individuálním vzdělávání a diskuzní seminář Svobody učení. Mnoho informací mi také poskytli rodiče dětí. Zajímavé bylo, že se mnohdy neztotožňovali s tím, co je psáno v odborných člancích a literatuře.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 Počátky a vznik domácího vzdělávání v České republice

1.1 Pokusné ověřování domácího vzdělávání

Domácí vzdělávání má velice hluboké kořeny a jeho počátky sahají až do 60. let v USA. Domácí vzdělávání je legální ve všech zemích Evropské unie s výjimkou Německa. V České republice bylo experimentálně povoleno v září roku 1998 a to pro děti prvního stupně základní školy. Na návrhu experimentu pracoval kromě společnosti přátel domácí školy (SPDŠ) i ředitel pražské Bratrské školy B. Bulíř a díky kladnému přístupu tehdejšího ministra školství Jana Sokola byl experiment schválen jako Pokusné ověřování domácího vzdělávání (PODV) jiné formy základního vzdělávání, tzv. domácího vzdělávání. Počátky domácího vzdělávání jsou tedy spojeny s organizací Společnost přátel domácí školy, která rodiče se zájmem o tento způsob vzdělávání sdružovala a informovala. Tato organizace byla založena v lednu roku 1997. Hlavním cílem SPDŠ bylo informovat a sdružit rodiče se zájmem o reformu školství a přiblížit nové metody vzdělávání širší veřejnosti.

Pokusné ověřování domácího vzdělávání bylo povoleno poprvé v církevní Bratrské škole. Zájemců bylo však více než samotná kapacita školy. Z tohoto důvodu se okruh PODV rozšířil ještě na Církevní základní školu J. A. Komenského sídlící v Liberci. Do programu se zapsalo v tomto roce celkem 60 dětí. Další škola, která začala ověřovat individuální vzdělávání žáků 1.st. byla ZŠ Šeříkova v Ostravě-Vyškovcích, zapojila se v roce 1999-2000. Tyto tři základní školy se označovaly jako tzv. kmenové školy, v dalších letech kmenových škol samozřejmě přibývalo.

Za průběh, organizaci a hodnocení experimentu byli plně zodpovědní ředitelé škol zapojených do programu. Experiment se řídil podmínkami prvotně vycházejících z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) a týkal se pouze žáku 1. stupně základní školy. Ředitelé byli povinni žáky dvakrát za rok hodnotit a vykazovat jejich výsledky ministerstvu. Vzdělávání dětí doma, mělo vycházet ze stejných osnov a cílů, jako při běžném vzdělávání. Žáci se mohli zapojovat bez výjimky do všech akcí školy. Hodnocení doma vzdělávaných

žáků probíhalo výhradně slovní formou a mělo posloužit jako zpětná vazba pro pedagogy a školu. Ředitel školy byl dále povinen podat písemné hlášení o průběhu experimentu, a to na konci každého školního roku.¹

V prvopočátku se zdálo, že výsledky slouží pouze k zjištění, zda je tento typ vzdělávání vhodný a zda žáci dosahují stejných studijních výsledků jako žáci vzdělávání klasickým způsobem. V těchto začátcích byla organizace SPDS se spoluprací s ministerstvem spokojena, to se však velmi rychle změnilo v době, kdy se ministerstvo začalo PODV zabývat hlouběji. V roce 2001 stanovil Výzkumný ústav pedagogický v Praze nové podmínky pro domácí vzdělávání. S těmito podmínkami však nesouhlasili rodiče ani příznivci domácího vzdělávání. Požadavků bylo hned několik, hlavním stanoviskem bylo zredukovat možnost domácího vzdělávání, a to takovým způsobem, že domácí vzdělávání mělo být přístupné pouze pro žáky se specifickými vzdělávacími potřebami, tedy např. děti handicapované, nemocné nebo děti mimořádně nadané. Dalším požadavkem ze strany MŠMT bylo prohloubení metodické pomoci školy rodičům, a to prostřednictvím pravidelných konzultací v rozsahu nejméně čtyři hodiny za měsíc. Dále povinné lékařské potvrzení o způsobilosti rodičů vzdělávat své děti doma, ale také doložení zdravotního stavu vzdělaného žáka, konkrétně vyjádření dětského lékaře k vhodnosti zařazení dítěte do PODV, popř. na žádost školy vyjádření pedagogicko-psychologické poradny k vhodnosti o zařazení žáka do tohoto programu. Vypracování individuálního tematického výchovného a vzdělávacího plánu pro jeden školní rok v jednotlivých předmětech. Dítě, které ukončilo pátý ročník, nemohlo být dále vzděláváno doma. Kmenové školy a ani rodiče s nimi však nesouhlasili a začali se vůči nim bránit.

Za těchto podmínek bylo další pokusné ověřování povoleno 1.9.2001 na Základní škole v Praze 7, sídlící v ulici Letohradská 1. Ostatní kmenové školy mohly nadále pokračovat v PODV dle původních stanov. I přesto, že pokusné ověřování nebylo zamítnuto, vyvolala tato událost ze strany rodičů velké obavy a v podstatě pomohla založit dnes již známou organizaci Asociaci domácího vzdělávání. Pokusné ověřování mělo trvat pět let, bylo však ještě dvakrát prodlouženo. Dle Nového školského zákona bylo individuální vzdělávání v roce 2005 uznáno jako rovnocenná forma pro plnění školní docházky pro 1. stupeň základní školy.

---

¹ BAČOVSKÁ, Marta. *Domácí vzdělávání u nás a v zahraničí*. Litomyšl 2010, s. 16-18

Asociace domácího vzdělávání pracovala však nadále na zlepšení podmínek pro domácí vzdělávání a společně s některými rodiči projevila zájem o zlegalizování individuálního vzdělávání i pro druhý stupeň ZŠ. Dne 23. 6. 2005 předložila asociace Návrh na pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni základní školy. Pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni bylo zahájeno 1.zářím 2007. Do tohoto experimentu mohl být zařazen každý žák 6. až 9. ročníku ZŠ zapojené do tohoto experimentu.

Jako každý experiment měl i tento několik podmínek. Žádost o zařazení dítěte do pokusného ověřování pro 2. stupeň ZŠ musela obsahovat doklad o vysokoškolském vzdělání u osoby, jež bude dítě vzdělávat. Další podmínkou bylo vedení záznamů o průběhu vzdělávání dítěte. Tedy záznamy o obsahovém a časovém rozložení učiva včetně hodnocení a výsledků dítěte. Nedílnou součástí pak měla být důsledná evidence prací žáka, které následně umožní hodnotit úroveň osvojených dovedností a schopností dle vzdělávacích obsahů v konkrétním školním vzdělávacím programu dané školy. Zákonní zástupci žáka včetně učitelů žáka se museli zavázat ke spolupráci s pedagogickým výzkumným ústavem a ministerstvem školství. Toto pokusné ověřování bylo ukončeno ke dni 31. srpna 2016.

1.2 Současná právní úprava domácího vzdělávání

Individuální vzdělávání žáků dle § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění účinném od 1.1.2017, je nyní povoleno na 1. a 2. stupni základní školy. V současné době umožňuje zákon každé základní škole v České republice vydat povolení k individuálnímu vzdělávání². Dle statistické ročenky školství bylo ve školním roce 2016/2017 povoleno individuální vzdělávání celkem pro 2067 žáků.

1.3 Asociace domácího vzdělávání

Asociace pro domácí vzdělávání vznikla v květnu 2002. Původně vznikla jako dobrovolné sdružení rodičů doma vzdělávaných dětí a příznivců domácího vzdělávání k nimž se přidaly i kmenové školy. Sdružení vzniklo proto, aby prosazovalo a hájilo právo rodičů zvolit kde a

---

² Školský zákon, § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

jakým způsobem bude jejich dítě vzděláváno. Posláním organizace bylo v prvopočátku to, aby domácí vzdělávání bylo jedním ze způsobů, jak lze v České republice naplnit právo dětí na vzdělání. Aktuálně usilovala o zlegalizování domácího vzdělávání na druhém stupni základní školy tak, aby bylo nepostradatelnou součástí českého vzdělávacího systému.

Asociace domácího vzdělávání pořádá veřejné diskuze, přednášky a semináře pro rodiče, kteří se o této formě vzdělávání chtějí dozvědět více. Informuje tak širokou veřejnost o možnostech a podmínkách domácího vzdělávání, podporuje rodiče a ředitele škol v tomto směru. Pro rodiče žáků, kteří jsou již vzdělávány doma nabízí poradenskou a metodickou pomoc. Konkrétně zprostředkovává zkušenosti z přechodů žáků na osmiletá gymnázia či střední školy od jiných rodičů a kontakty na školy s dlouholetou zkušeností s domácím vzděláváním. Podílí se na organizaci akcí pro domácí školáky a sleduje přípravu nových právních předpisů, ke kterým následně podává připomínky a návrhy. V neposlední řadě se zúčastňuje odborných seminářů a konferencí.

1.4 Svoboda učení

Svoboda učení je občanské sdružení, které bylo založeno v roce 2012 v České republice. Původně se jednalo pouze o webové stránky, které zprostředkovaly články ze zahraničí a informace o tom, jak svobodné vzdělávání funguje ve světě. V současné době aktivně prosazuje zájmy svobodného vzdělávání v legislativní oblasti. Stejně tak jako asociace domácího vzdělávání spolupracuje i Svoboda učení s MŠMT a dalšími asociacemi téhož typu. Podporuje vzájemnou komunikaci mezi veřejností, asociacemi, státní správou. Informuje veřejnost o možnostech ve vzdělávání a podporuje alternativní a svobodné přístupy ve vzdělávání v České republice. Dále pořádá semináře, konference ale také tábory a zájmové kroužky pro děti.

Za průkopníka svobodné výchovy bychom mohli považovat J. J. Rousseaua, který prosazoval názor svobodného vývoje a rozvoje dětské přirozenosti bez zásahů společnosti. „*Ideál přirozené výchovy byl poprvé systematicky zpracován Rousseauem a rozšířil se v období humanismu, neboť dobře vyhovoval dobrému myšlenkovému ladění*“³. Ideál přirozené

---

³ STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy*. Praha 2013, s. 22

výchovy nazval pramenem spontánního tvoření. Svoboda učení tvrdí, že základem svobodných přístupů ve vzdělávání je dobrovolnost a absence jakéhokoliv donucování. Odmítají tedy jakoukoli formu autoritativního a direktivního jednání. Za správné považuje ty přístupy, které se snaží nalézt inspirativní a bohatě podnětné prostředí. To znamená, že v momentě, kdy dítě projeví určitý zájem, mělo by dostat takové podněty, které mu pomůžou se zorientovat a věnovat se problematice dostatečně do hloubky. Hlavní funkcí dospělého je tedy být pouze k dispozici, pokud si to samo dítě nebo student vyžádá. Dítěti nic nenutí a neřídí jeho činnosti. Svoboda učení se snaží zrovnoprávnit děti ve vzdělávání tak, aby samy děti převzaly zodpovědnost za rozvoj vlastní osobnosti. Učení je chápáno jako přirozená schopnost každého jedince vycházející z vnitřní motivace a vůle.

Svobodně smýšlející přístupy vyjadřují zájem o naplnění práv ku svobodě dětí. Velmi dobře jej definoval pedagog Hubertus von Steinbach, který se snaží s dětmi navázat přátelský a respektující vztah. Mezi tato práva zařadil zejména právo na svobodný rozvoj bez direktivních zásahů, právo na sebeurčení ve vlastní výchově a právo na svobodný osobní rozvoj. Pokud směřuje chování dítěte proti autonomnímu rozvoji osob druhých, je samozřejmě zapotřebí zavčas usměrnit toto chování. Sebeurčení ve vlastní výchově znamená, že dítě samo rozhoduje co, kdy a jak se bude učit bez autoritativního zásahu nebo vedení dospělého. To však stojí v naprostém protipólu dnešních požadavků společnosti. „*Hlavním požadavkem Nové výchovy je učinit východiskem i cílem výchovy dítě (žáka). Nehledě k extrémním podobám takového pedocentrismu, kdy je dětem ponechána možnost svobodné volby, co budou zrovna teď vytvářet, tato pozice vede často k propadu úrovně vzdělání.*“⁴

---

⁴ STROUHAL, Martin: *Teorie výchovy*. Praha 2013, s.103

2 Vymezení pojmů

V současné době není česká terminologie jednotná a zcela srozumitelná. Existuje mnoho termínů popisujících domácí vzdělávání, tedy vzdělávání v domácím prostředí. Výrazy se však mnohdy překrývají. Někteří autoři jej používají jako synonyma, jiní je rozlišují. Proto je nedílnou součástí mé práce i tato část vymezující jednotlivé termíny.

2.1 Individuální vzdělávání

Individuální vzdělávání je pojem používán Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Tohoto termínu je využito ve znění zákona 561/2004 Sb. § 41. Je však velmi zavádějící, protože individuálně vzdělávány jsou i děti se specifickými poruchami učení, se specifickými vzdělávacími potřebami, děti s postižením, ale také dlouhodobě nemocné děti. V těchto případech probíhá vzdělávání podle individuálního vzdělávacího programu buď přímo v běžné škole, základní škole či střední škole nebo probíhá ve speciální škole zaměřené pro tyto žáky. V mé bakalářské práci proto užívám spíše pojmu domácí vzdělávání.

2.2 Domácí vzdělávání

V pedagogickém slovníku je domácí vzdělávání vysvětleno jako „alternativa vůči povinné školní docházce“, kde žáci plní docházku doma místo ve škole. Týká se především dětí školního věku. Dítě je vzděláváno většinou jeho rodiči, méně často pedagogem docházejícím do domácnosti. Principem domácího vzdělávání je individuální výuka.

Domácí vzdělávání je v širším slova smyslu možno chápat jako učení se jedince tomu, co v dané chvíli potřebuje nebo co vyžaduje ke svému přežití a začlenění se do společnosti. Vzhledem k historii je domácí vzdělávání mnohem starší než vzdělávání ve škole. Pojem vyjadřuje, že rodič, ale také širší rodina nebo pedagog učí dítě schopnostem a vědomostem, které jsou v naší společnosti nezbytně nutné, tedy čtení, psaní, počítání a další. U odborných předmětů, především pokud je dítě zařazeno do individuálního vzdělávání na druhém stupni, si rodiče velmi často najímají na výuku odborníky na daný předmět, např. lektor cizích jazyků apod.

3 Metody domácího vzdělávání

Metod, jak učit děti doma je několik. Neexistuje jednotný způsob vzdělávání dětí doma. Domácí vzdělávání zajišťuje prostor, kde se může uplatnit jak formální, tak neformální způsob učení. Rodič však musí vždy vycházet z toho, že dítě bude dále hodnoceno dle školního vzdělávacího programu dané školy, musí tedy splnit určitá kritéria. Z výzkumů je patrné, že mnoho rodičů začalo klasickým způsobem s učebnicí, pracovním sešitem a pevným rozvrhem. Většina z nich však po čase zjistila, že takový způsob učení děti nebaví a nepřináší uspokojení ani samotným rodičům. Většina rodičů se rozhodla oprostít od standartního učení a přesunula se k reálným situacím běžného života. Rodiče „vyučují“ děti mimo domov, v galeriích, muzeích či vycházkách v přírodě. Do své bakalářské práce jsem zařadila i metody neformálního učení, se kterými jsem se setkala. Tyto metody nejsou v České republice legální. I přes to jsem zjistila, že mají mnoho zastánců, kteří se je snaží prosadit.

3.1 Individuální vzdělávání jako formální učení

Vzdělávání dětí zajišťují rodiče, méně často pedagog docházející do rodiny. V tomto případě hovořím o formálním učení, které probíhá podle přesně daných osnov a vypracovaných studijních plánů, toto vzdělávání můžeme označit jako domácí škola. Je-li v rodině více dětí, účastní se většinou výuky dohromady. Individuální přístup je dán nízkým počtem vzdělávaných na vzdělávajícího. Interakce mezi nimi je velmi rychlá a přímá. Díky tomu, že vzdělávající (matka) velmi dobře zná vzdělávaného (dítě), může snadno předvídat situacím, a tak i frustraci dítěte z učiva. Individuální přístup umožňuje přizpůsobit učivo potřebám dítěte, dle individuálních plánů. Lze tedy uplatit větší motivace, změnit tempo nebo styl výuky a využívat alternativních učebnic dle potřeb dítěte.

3.2 Neformální učení

V této části se vyskytuje termín neformální a informální učení. Dle Strategie vzdělávání v České republice do roku 2020 je neformální učení definováno jako vzdělávání, které vede děti k dalším dovednostem. Aby mohlo být neformální vzdělávání hodnoceno stejnou měrou, je zapotřebí, aby bylo uznáno institucí nebo příslušným orgánem. Na rozdíl od formálního učení, kde vyučující vychází z předem vypracovaných studijních plánů je neformální učení

specifické v tom, že rodič má jen stručně naznačeny vzdělávací cíle, např.: aby si dítě osvojilo počítání, čtení, psaní, aby se stalo gramotným, rozvíjelo své tvůrčí schopnosti a dovednosti atd.

Informální učení vychází z přesvědčení, že když se dítě naučí samo chodit a mluvit, naučí se i jiným schopnostem. Každý člověk se rodí přirozeně zvědavý a učení probíhá spontánně každý den. Dítě se učí všemu, co pozoruje okolo sebe při běžných činnostech. Učení probíhá formou konverzace s rodiči nebo jinými lidmi za předpokladu, že nedojde k poučování nebo podněcování k tématům, které dítě samo nechce probírat. Dítě si při svém „učení“ nemusí nic nezapisovat. Z tohoto důvodu je zapotřebí, aby prostředí, které dítě obklopuje bylo dobře podnětné a aby dítěti skýtalo takové situace, při kterých bude mít možnost zjistit něco nového. Stroukal zmiňuje, že vzbuzení zájmu u dítěte znamená, že dítěti naskytneme více možností, než je reálné a učiníme dítě odpovědným.

3.2.1 Svobodné školy

Jedná se o instituce, kam děti dochází pravidelně. Nejedná se však o klasický způsob docházky do školy. Škola je řízena samosprávou, děti nesedí v lavicích, a dokonce když nechtějí, nemusí se vzdělání účastnit. Škola nabízí podnětná prostředí, je zde spousta místností (chemické laboratoře, dílny, umělecké místnosti a jiné). V každé z nich je jeden dospělý, který se v oblasti vyzná a je odborníkem. Většinou se jedná o nejrůznější živnostníky, kteří se daným řemeslem žijí. Pokud děti chtějí, mohou přijít a věnovat se danému podnětu do hloubky s člověkem, který tomu rozumí. V určitých obdobích jsou vypisovány nejrůznější semináře a přednášky, na které se děti libovolně přihlašují a zapisují. Funguje zde absolutní dobrovolnost ve všem a za každých okolností (mimo šikany). Děti jsou věkově velmi smíšené a to od 5 let do 18 let. Děti se učí od svých vrstevníků pomocí her a diskutují s nimi na nejrůznější téma. Učení je ve svobodných školách jakýsi vedlejší produkt, který vzniká náhodně. To hlavní, co se děti učí, je fungovat v komunitě a dodržovat její pravidla. Každý týden se koná shromáždění, kam může vstoupit každý, kdo potřebuje vyřešit nějaký problém, není však povinné. Každý člen komunity má stejný hlas, který může využít, např. při řešení problému nebo při změnách týkajících se školy v hlasování. Ve chvíli, kdy někdo poruší

pravidla nebo způsobí škodu, svolá se trestní soud, který vyhodnotí trest. V extrémním případě může dojít až k vyloučení ze školy.

Jako příklad fungující svobodné školy uvádím školu Summerhill, kterou založil roku 1921 Alexander Sutherland Neill. Tato britská internátní škola funguje jako demokratické společenství. Škola Summerhill je známá svým přesvědčením, že děti se učí nejlépe, pokud jsou osvobozeny od donucování a manipulace. Mezi hlavní zásady patří: demokracie, rovnost a svoboda. O této škole byl natočen dokumentární film, který poukazuje na legislativní problematiku.

Další dodnes fungující školou je Sudbury Valley School, která byla založena roku 1968 v americkém Framinghamu ve státě Massachusetts a stejně jako je dominantním znakem svoboda a demokracie v Summerhillu, mají i zde za své vzdělání plnou zodpovědnost pouze studenti. Jedná se o soukromou denní školu tvořící komunitu pro děti od čtyř do devatenácti let. Do školy dochází okolo 200 studentů a pracuje zde nastálo pouze 10 dospělých zaměstnanců, kteří jsou připraveni odpovídat studentům na jejich dotazy.

Tento typ školy je velmi populární a rozšířil se téměř po celém světě. Sudbury školy se navzájem podporují a spolupracují spolu. Dnes je známo 30 dalších škol tohoto typu.⁵ Neexistují zde žádné předepsané klíčové kompetence, osnovy, kurikulum a hodnotící systémy. V jedné ze Sudbury škol působil Peter Gray, dnes již uznávaný psycholog, výzkumný profesor psychologie na Bostonské univerzitě. Je autorem vysokoškolské učebnice Psychologie, publikoval několik článků o alternativních přístupech ve vzdělávání a inovativních vzdělávacích metodách. Zabývá se významem hry v životě lidí a zaměřuje se na přirozené způsoby dětského vzdělávání.

3.2.2 Unschooling

Zcela odlišnou formou učení je unschooling, v českém jazyce často překládán jako nevychova. Jedná se spíše o informální učení, založené na „odškolnění“ a sebevzdělávání. Informální učení je zejména neplánované a spontánní. Rozumí se jakékoli učení odehrávající se mimo

---

⁵ Institut pro podporu inovativního vzdělávání [online]. ©2016 [cit. 22.4.2017]. Dostupné z: <http://modernivzdelani.cz/inovativni-proudy/svoboda-uceni/>

tradiční školství. Filosofii unschoolerů je, že se dítě naučí samo přesně to, co v danou chvíli a v daném prostředí potřebuje a co považuje samo za důležité. Zastává názor, že lidé jsou přirozeně zvědaví a učí se spontánně.

Děti nechodí do školy ani do jiných zařízení, tedy ani do svobodných škol a nevzdělává je pedagog ani rodič. Učení probíhá formou hry, pozorováním a zkoumáním prostředí, ve kterém se nacházejí. Peter Gray ve své knize *Freedom to Learn* popisuje, že děti se vzdělávají samy. Touto knihou se inspirovala již zmíněná organizace Svoboda učení a byla přeložena Jiřím Košárkem do českého jazyka.

Gray popisuje, že jedinou zodpovědností dospělého vůči dítěti, je vytvořit bezpečné, zdravé a vlídné prostředí, ve kterém se dítě může vyvíjet. Jedinou věcí, o kterou se nemusíme starat je vzdělání dětí. Tím však Gray nemyslí, že by nám mělo být jedno co z dítěte vyroste, ale že nemusíme vytvářet školní osnovy, plány výuky a děti všeobecně hodnotit, protože děti jsou k učení přirozeně naprogramovány přírodou⁶. Příkladem přirozeného učení je, že děti se sami naučí chodit a mluvit a nepotřebují k tomu školu a jiné instituce. Vše se učí nápodobou, vybírají si k tomu takové jedince, kteří jsou starší a zdatnější a ve svých hrách pak realizují to, co pozorovaly. Děti se tak učí sociálním návykům společnosti, pravidlům slušného chování, respektování potřeb druhých aj. Gray zastává názor, že: „*Nikdo nemusí děti přesvědčovat, aby toto všechno dělaly. Dělají to přirozeně, protože stejně jako každé dítě netouží po ničem jiném více než vyrůst a být stejně úspěšné jako dospělí, které vidí okolo sebe.*“⁷

Vzhledem k tomu, že každé dítě v České republice musí být dle § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání zapsáno na základní škole, vzdělávat se dle rámcového vzdělávacího programu⁸ a být hodnoceno, není tato metoda v České republice legální a zcela proveditelná. V České republice se však vyskytuje mnoho zastánců unschoolingu, kteří se snaží naši právní úpravu změnit tak, aby bylo možné i tento způsob vzdělávání zlegalizovat. Unschooling je rozšířen především v Americe a v některých zemích Evropské unie. Občanské sdružení Svoboda Učení se snaží

---

⁶ GRAY, Peter. *Svoboda učení*. Praha 2012, s.10

⁷ GRAY, Peter. *Svoboda učení*. Praha 2012, s.25

⁸ Školský zákon, § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

propagovat a zapůsobit v legislativní oblasti tak, aby bylo možné tuto formu vzdělávání praktikovat i v České republice. Snaží se o nahrazení povinné školní docházky školní docházkou dobrovolnou.

4 Podmínky pro individuální vzdělávání

Veškeré podmínky pro povolení, průběh a ukončení individuálního vzdělávání jsou stanoveny dle MŠMT, a to ve Školském zákoně v § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tyto podmínky zahrnují veškerá kritéria, která musí rodič a ředitel školy splnit, aby bylo žákovi toto vzdělávání umožněno.

4.1 Žádost o individuální vzdělávání

Primární podmínkou pro povolení individuálního vzdělávání je podání řádně vyplněné žádosti. Tato žádost obsahuje několik bodů.

„§ 41 Individuální vzdělávání žáka

- (1) O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka.*
- (2) Žádost zákonného zástupce o individuální vzdělávání musí obsahovat*
  - a) jméno, popřípadě jména, a příjmení, rodné číslo, bylo-li přiděleno, a místo trvalého pobytu žáka nebo bydliště, pokud nemá na území České republiky místo trvalého pobytu,*
  - b) uvedení období, ročníku, popřípadě pololetí, kdy má být žák individuálně vzděláván,*
  - c) důvody pro individuální vzdělávání žáka,*
  - d) popis prostorového a materiálně technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného žáka,*
  - e) doklady osvědčující splnění vzdělání osoby, která bude žáka individuálně vzdělávat,*
  - f) seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány, pokud nejde o učebnice v § 27 odst. 1,*
  - g) další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka,*

h) vyjádření školského poradenského zařízení.⁹

Je zřejmé, že pro povolení individuálního vzdělávání žákům druhého stupně je zapotřebí uvést pádné důvody, proč chce rodič zvolit takovou formu vzdělávání svého dítěte. Důvodů, proč žádají rodiče o individuální vzdělávání svých dětí může být celá řada, např.: zdravotní stav dítěte-úrazy, nemoc, snaha o upevnění rodinných vztahů, potřeba trávit s dítětem více času, nespokojenost se spádovou školou, nesouhlas se školním vzdělávacím programem nebo vzdělávacím plánem školy, předávání náboženských hodnot, vzdálenost školy, pobyt v zahraničí. Jiří Bakončík uvádí nejčastější důvody vycházející z dotazníků pro rodiče: *„Utuzení vztahu uvnitř rodiny a možnost trávit více času s dětmi, využití vhodných forem a metod výuky než ve škole, individuální přístup k dítěti a rozvoj individuálních schopností dítěte, nespokojenost s výukou ve škole nebo podmínkami pro výuku, které poskytuje místní škola, zajistit dětem více času na jejich zájmy, vyhnout se stresům z nedostatku času, převzetí zodpovědnosti za vzdělávání dítěte, snaha vzbudit zájem dítěte o učení, zvidavost a rozvoj osobnosti dítěte, snaha ochránit dítě před negativními jevy“*¹⁰

V bodě, kde rodiče mají popsat prostorové a materiálně-technické zabezpečení pro vzdělávání uvádějí rodiče nejčastěji, že dítě má svůj prostor k učení, tedy dětský pokoj s psacím stolem, kde se vzdělává. Z praxe však uvádím, že děti se nejčastěji učí tam, kde se cítí dobře. Doma nejčastěji u jídelního stolu nebo venku.

Vzdělávající osoba musí mít pro vzdělávání žáka prvního stupně vystudovanou střední školu s maturitní zkouškou a pro druhý stupeň vysokoškolský titul (alespoň VOŠ nebo bakalářský titul), který nemusí být pedagogického charakteru.

4.2 Povolení domácího vzdělávání

O povolení individuálního vzdělávání rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky. Jak už jsem zmínila výše, v žádosti musí být stanoveny závažné důvody pro tento typ vzdělávání. Právě tento faktor uvedlo mnoho rodičů při veřejné diskusi

---

⁹ Školský zákon, § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

¹⁰ BAKONČÍK, J. *Zkušenosti z domácího vzdělávání*. Učitelské listy 2000/01, roč. 8, č. 5, s. 8

jako problematický, neboť každý z rodičů, který žádá o povolení cítí, že jeho uvedený důvod je důležitý. Ředitel školy se však s důvodem nemusí ztotožnit a může ho označit za nedostatečně závažný. Zjistila jsem, že dítě musí být také hodnoceno psychologem, konkrétně v pedagogicko-psychologické poradně, kde dítě podstoupí diagnostice, zda je nebo není vhodné ho zařadit do individuálního vzdělávání. Zde se vyskytuje první rozpor mezi legislativou, rodičem a svobodnou volbou, protože rodiče nechtějí své dítě vystavovat stresu a většina zastává názor, že není možné zhodnotit dítě během jedné hodiny a stanovit závěr.

Výdaje spojené s individuálním vzděláváním hradí zákonný zástupce. Rodiče musí také uvést a zajistit vhodné učebnice a učební texty, z kterých budou čerpat při vzdělávání dítěte. Výjimkou jsou pouze uvedené učebnice a učební texty v množství a kvalitě srovnatelné, jako při pravidelné školní docházce. Žák má podle § 122 odst. 2 školského zákona nárok na školní stravování pouze po dobu pobytu ve škole a z toho vyplývá, že žák vzdělávaný doma nemá na školní stravování nárok. Za plnění podmínek je následně zodpovědný zákonný zástupce žáka.

4.3 Hodnotící systém individuálně vzdělávaných žáků

Všichni žáci, včetně individuálně vzdělávaných, jsou povinni vykonat každé pololetí přezkoušení z příslušných vzdělávacích obsahů, které jsou stanoveny na začátku každého pololetí a vychází ze školního vzdělávacího programu dané školy. Termín pololetního a závěrečného přezkoušení určuje škola po dohodě s rodiči. U zkoušení je přítomen žák, rodič a pedagog. Žáka následně hodnotí dva pedagogové, pokud není ředitelem školy rozhodnuto jinak. Za výhodné se prokázalo vedení portfolia neboli portfoliové hodnocení. Tímto termínem se rozumí buď box nebo šanon, kam rodiče společně s dětmi zakládají práce, které se žákovi povedly a které jsou dále prezentovány zkoušejícím. Do tohoto portfolia se mohou zakládat jak písemné, tak grafické práce žáka. O jeho obsahu se mohou rodiče poradit s ředitelem školy. Tyto práce žáka pak zákonný zástupce předkládá před konáním zkoušky. Při vlastním hodnocení žák vypráví, jak vzdělávání za celý půl rok probíhalo. Portfoliové hodnocení je pro pedagogy velmi náročné, a to z toho důvodu, že pedagogové dítě na začátku neznají. Zásadní je, že pedagog musí klást takové otázky, na které bude dítě snadno odpovídat a z kterých bude pedagog schopen odhadnout, do jaké míry učivu žák rozumí. Tůmová popisuje, že je důležité si stanovit typ záznamů. Za nejvhodnější považuje stručné záznamy,

kam uvádí postřehy a zajímavosti. Na konec stanoví pedagog požadavky, co by při dalším setkání chtěl ukázat nebo vidět. Může si tak s dítětem vybudovat hlubší vztah a při další konverzaci snadno navázat, kde skončil. Tůmová poukazuje, že právě toto je pro dítě velmi motivující, protože se samo může hodnotit a chce, aby pokrok viděl i pedagog. Dobře vedené portfolio může posloužit jako indikátor toho, v čem se dítě zlepšilo, co dítě nejvíce baví a také jako zpětná vazba samotným rodičům. Navíc uvádí, že tento typ hodnocení je vhodný, protože je méně stresující a při správném postupu dokáže pedagog posuzovat dítě komplexněji. Je důležité si uvědomit, že velmi záleží na tom, jak zkoušející přistupuje k této formě vzdělávání.

V případě, že nelze žáka vyzkoušet na konci příslušného pololetí, může být stanoven jiný termín nejpozději však do dvou měsíců po skončení pololetí. Pokud zákonný zástupce nesouhlasí s hodnocením svého dítěte, může podat odvolání a požádat o přezkoušení žáka před komisí.¹¹

4.4 Zrušení domácího vzdělávání

Zrušení individuálního vzdělávání může navrhnout jak ředitel školy, tak zákonný zástupce žáka. Vždy se však řídí Školským zákonem. Ředitel školy může ukončit individuální vzdělávání v případě, že nejsou splněny podmínky ke vzdělávání, konkrétně podmínky materiální, personální nebo ochrany zdraví žáka (sociální zanedbávání dítěte, zneužívání dítěte, porušování dětských práv, fyzické násilí, aj.). Dále pokud žák neprospěl na konci druhého pololetí při zkoušce nebo nelze-li žáka z nějakého důvodu ohodnotit. Důvodem může být i nedostatečná spolupráce rodičů se školou. Zrušení domácího vzdělávání by mělo být však krajním řešením vzniklé situace, neboť by se vždy měl brát ohled na zdravotní a psychický stav dítěte. Rodiče mohou v tomto případě podat návrh na zkoušku před komisí, která sestává z ředitele školy a dvou pedagogů. Neexistuje výzkum, který by uvedl procentuální neúspěšnost žáka při běžném pololetním hodnocení.

---

¹¹ Školský zákon, § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

Pokud všechny okolnosti vedou k ukončení individuálního vzdělávání žáka, zařadí ho ředitel školy do příslušného ročníku, kde studium probíhá standardním způsobem, tedy pravidelnou docházkou do školy.

5 Problematika domácího vzdělávání

Jak je zřejmé, domácí vzdělávání neboli individuální vzdělávání má mnoho zastánců, kterých v posledních letech přibývá, ale také mnoho kritiků až odpůrců. Může se zdát, že česká legislativa tuto formu vzdělávání podporuje, ale v praxi tomu až tak není. Maminka tří dětí Blanka Fryčová uvádí, že česká legislativa není nakloněna ke svobodné volbě vzdělávání tak, jak by se mohlo na první pohled zdát.

5.1 Kritické body domácího vzdělávání

Stále se vyskytuje otázka, zda škola a rodina plní stejnou funkci v socializaci dětí a zda ji plní dle očekávání společnosti. Zdeňka Staňková, jedna z členů Svobody učení píše, že to, že její dcera netráví čas ve školní lavici jí umožňuje setkat se s lidmi v různých věkových kategoriích. Dále popisuje, že se skupinou rodičů dělají tzv. „střídavky“. V této skupině rodičů je cca 10 dětí, které se každý týden v úterý sejdou v jedné z rodin, kde spolu tráví čas až do dalšího dne. Rodiny se střídají po týdnu a tento způsob si pochvalují. Dalším způsobem, jak dítě přijde ke svým vrstevníkům, nebo ke stejné skupině dětí může být pravidelné navštěvování kroužků, které si dítě samo volí. A samozřejmě styk s dětmi z okolního sousedství i s těmi, které školu navštěvují.

Neexistuje přímý výzkum, který by byl schopen stoprocentně vyhodnotit, do jaké míry jsou tyto děti socializované či nikoli. Je velmi složité si vytvořit celistvý pohled, protože záleží především na přístupu rodičů. Bylo nespočet medializovaných případů i ze zahraničí, kdy matky stranily děti společnosti a držely je doma. Z těchto kauz byla společnost velmi pobouřena a udělala si ten názor, že děti zařazené do domácího vzdělávání jsou asociální a nemají kontakt se světem.

Pokud se podíváme na tuto problematiku z druhé strany, Strouhal uvádí kritiku klasického školství: *„Alternativní pedagogické proudy s novým pojetím výchovy na klasické pedagogice kritizovaly to, že k dosažení kýžené disciplíny a sebekontroly užívala odměn (stimulace) a*

trestů (potlačování).¹² Pedagogičtí novátoři pak definovali tuto skutečnost za manipulativní, protože těchto prostředků je používáno pouze za účelem plnění povinností.

5.2 Možné výhody a nevýhody

Za nejčastěji zmiňovanou výhodu domácího vzdělávání uvádějí rodiče ve studiích stálý kontakt, prohlubování vztahu s dítětem a přehled nad tím, co dítě umí, nebo co by potřebovalo a chtělo dovysvětlit. Většina rodičů se chce vyhnout stresu dětí před známkováním a testováním. Velmi dobře jej popsal John Holt ve své knize, kde uvedl, že děti ve školách podléhají hlavně stresu z neúspěchu nebo selhání. „Bojí se ze všeho nejvíce toho, že neuspějí, že zklamou nebo nepotěší tu spoustu starostlivých dospělých kolem sebe, jejichž nekonečné naděje a očekávání visí nad jejich hlavami jako mrak.“¹³ Dalším Holtem zmiňovaným důvodem, proč děti neprospívají ve škole je nuda. Děti se bojí stereotypu, učivo většině dětem přijde nezajímavé a nepodstatné ku jejich intelektu. Freiová uvádí strach z nepochopení, který se projevuje různými způsoby. Velmi často bylo pozorováno, že ostýchavé děti se bojí před třídním kolektivem nahlas na něco zeptat. Důsledkem toho může být zakotvení strachu, že látku dobře nepochopilo.¹⁴

V dnešní uspěchané době je velmi obtížné věnovat se něčemu na sto procent. Každý rodič by si měl udělat čas na své dítě. Záleží na každém, jakým způsobem se rozhodne žít rodinný život. Je ale důležité, aby každý rodič zvážil, jaký způsob vzdělávání je pro jeho dítě to správné. Individuální vzdělávání zasahuje takovým způsobem do rodinného shonu, že se často označuje za životní styl. Rodina musí být dobře finančně zabezpečená, aby si matka nebo otec mohli dovolit zůstat s dítětem doma a nechodit do práce. V případě, že je alespoň jeden z rodičů dobře finančně ohodnocen ve svém povolání, může vzdělávání dětí doma přinést spoustu výhod.

---

¹² STROUHAL, Martin. *Teorie výchovy*. Praha 2013, s. 102

¹³ HOLT, John. *Proč děti neprospívají*. 2003, s. 13

¹⁴ FREIOVÁ, Michaela.: *Domácí škola-americká zkušenost*. Praha 1996, s. 5

II EMPIRICKÁ ČÁST

1 Základní cíle výzkumu

V teoretické části mé bakalářské práce se zabývám legislativou, metodami učení v domácím vzdělávání a dále problematickými jevy v tomto vzdělávání. Na základě těchto odborných poznatků jsem si stanovila výzkumné cíle, které jsem zjišťovala pomocí strukturovaného rozhovoru s rodiči vybraných rodin.

Stanovuji si tyto výzkumné úkoly:

- 1) Zjistit, jaké vyučovací metody rodiče preferují.
- 2) Objasnit, jak rodiče vyučování organizují a jakým způsobem jsou děti hodnoceny.
- 3) Zjistit, jak rodiče zajišťují sociální kontakt s vrstevníky.
- 4) Jaké klady a zápory rodičům domácí vzdělávání přináší.
- 5) Zjistit, jak rodiče hodnotí legislativní rámec individuálního vzdělávání.

Studiem literatury a dostupných zdrojů jsem zjistila, že domácí vzdělávání preferuje stále více a více rodičů. Dle znění Školského zákona se domnívám, že způsob vzdělávání dětí si mohou rodiče svobodně zvolit. Otázkou však zůstává, zda je tato forma adekvátní způsob vzdělávání dětí a zda děti vzdělávané doma netrpí sociální izolací. Dle prostudované literatury předpokládám, že děti vzdělávané v domácím prostředí se vzdělávají rovnoměrně napříč osnov daných školou a zároveň přirozeně podle skutečných potřeb dětí. Dále, že děti vzdělávané doma nejsou vystavovány rizikovým faktorům jako je např. šikana, záškoláctví.

1.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek je tvořen třemi českými rodinami, které vzdělávají své děti doma. Všechny rodiny žijí na území České republiky, konkrétně ve středočeském kraji. Jednu ze zkoumaných rodin (Rodina 1) jsem poznala před čtyřmi lety. Do této rodiny jsem dojížděla pomáhat s dětmi a chodem rodiny. Všechny členy domácnosti velmi důvěrně znám. Další dvě rodiny, které jsem zkoumala mi byly doporučeny náhodně. Osobní setkání s rodinami jsem realizovala

pomocí dohody přes telefon nebo e-mail. V rodinách jsem strávila většinou celý den. Ve všech rodinách panovala přátelská a vlídná atmosféra. Rozhovor jsem většinou uskutečnila s maminkami dětí, v jedné rodině s oběma rodiči (Rodina 3).

Dvě ze tří rodin jsou úplné, tedy na výchovu dětí působí jak matka, tak otec dětí. V jedné ze tří rodin působí na výchovu dětí především matka a její přítel, střídavě otec. Ve všech rodinách je více jak jedno dítě, avšak v každé je pouze jedno vzdělávané doma (ostatní sourozenci jsou mladší, v Rodině 3 starší sourozenec dochází klasickým způsobem do školy).

2 Popis použitých metod

Jedná se o kvalitativní výzkum. Jako výzkumnou metodu jsem použila strukturovaného rozhovoru a kazuistiku. Ve dvou ze tří rodin byl rozhovor uskutečněn s matkou, v jedné rodině s matkou i otcem dítěte.

Rozhovor jsem vždy zahájila představením tématu své bakalářské práce. Úvodní část měla za cíl získat základní údaje o rodině a bydlišti. Byly zde zařazeny otázky, které zjišťují věk rodičů a dětí, počet dětí v domácnosti, kým jsou děti vzdělávány a jakým způsobem. Dále jsem se zabývala vzděláním rodičů a jejich zaměstnáním.

Další část rozhovoru se zaměřovala na motivaci rodičů. Cílem bylo zjistit, kdy se o domácím vzdělávání dozvěděli, jak a proč se rozhodli pro tento typ vzdělávání a zda byli někým nebo něčím ovlivněni. Mé otázky směřovaly k zjištění, jakou formu domácího vzdělávání preferují (formální x neformální/ informální). Od této otázky jsme se většinou dostali k tématu, jaké výhody a nevýhody jim tato forma přinesla.

Dále mne zajímalo, jak je organizován den v rodině a jakým způsobem probíhá výuka dítěte. Jakých metod rodiče užívají ke vzdělávání svých dětí, popř. zda děti navštěvují komunitní školu či zájmový kroužek. Od tohoto tématu jsme se většinou přesunuli k otázkám, jak děti zvládají učivo a jak, kde a kým probíhá jejich hodnocení.

Vzhledem k tomu, že si většina lidí z mého okolí myslí, že děti vzdělávané doma nejsou dostatečně socializované, byl okruh mých otázek směřován přímo k této problematice. Mým cílem bylo zjistit, kde navazují děti přátelské a dlouhodobé vztahy s ostatními dětmi a jakým způsobem je zajištěn jejich osobní kontakt.

Závěrečnou částí rozhovoru byla volná diskuze o tom, jak jsou rodiče spokojeni se stávající legislativou individuálního vzdělávání.

Připravené okruhy otázek:

- 1) Popište svou rodinu (bydliště, věk). Kým je dítě/děti vzděláváno/y?
- 2) Jaké je vaše dosažené vzdělání a jaké je vaše zaměstnání? (u obou rodičů)
- 3) Uveďte klady a zápory domácího vzdělávání.
- 4) Jaké metody domácího vzdělávání preferujete?
- 5) Jaký je harmonogram dne ve vaší rodině?
- 6) Jakým způsobem se dítě/děti učí, jakých výchovně-vzdělávacích cílů chcete dosáhnout?
- 7) Změnili jste v průběhu metodu vyučování?
- 8) Jak je zajištěna socializace dítěte/ dětí?
- 9) Doplnující otázky: Jste spokojeni se stávající právní legislativou?

3 Rozhovory, kazuistika

Vzhledem k tomu, že jsem využila metodu rozhovoru, mohla jsem do problematiky proniknout hlouběji. Otevřenost konverzace mi umožnila ptát se detailněji na otázky, které mne napadaly během rozhovoru. Velmi si vážím upřímnosti rodičů, při odpovědích na mé dotazy.

3.1 Rodina 1

Rodina žije v novostavbě v moderně vybaveném bytě v Praze, o rozloze 3+kk s terasou. Tvoří ji tatínek Martin (40let), maminka Blanka (41let) a děti (pozměněná jména): nejstarší syn Pavel (10let), mladší syn Richard (7let) a dcera Adéla (4roky). Tatínek Martin vystudoval vysokou školu Banking institute a podniká ve své IT firmě. Blanka studovala vysokou školu, ale nedokončila ji, protože v ní neviděla smysl. Zajímá se o řadu věcí jako např.: zdravý životní styl, hudbu, alternativní formy medicíny aj. Blanka tráví většinu času s dětmi a vzdělává je, zatímco Martin vede firmu a pracuje každý den. Momentálně i Blanka ve firmě pomáhá a občas se stará o děti „chůva“. O možnosti vzdělávat děti doma, se rodina dozvěděla zejména ze zahraničních materiálů a internetu. Nejstarší syn Pavel je ve čtvrté třídě a je vzděláván doma od samého začátku nástupu na základní školu. Mladší syn Richard by měl zahájit školní docházku letos v září, rovněž ho chtějí rodiče vzdělávat doma.

Na mou otázku, jakou formu vzdělávání preferují, Blanka odpovídá: „*Unschooling, v tom slova smyslu, že Pavlovi necpeme žádné učebnice, nenutíme ho, aby se učil. On se učí sám to, co chce. Upřednostňujeme individualitu dítěte a podporujeme ho v tom, co mu je blízké. Už ani nevím, kdy jsme se o unschoolingu dozvěděli poprvé, ale pamatuji si, že zdrojem informací nám byli zahraniční materiály a internet.*“ Dále dodává, že se Pavel naučil sám číst i psát, protože to potřeboval při vyhledávání názvů v encyklopediích.

Zajímalo mne, jaké klady nebo zápory v této formě vzdělávání Blanka vidí. Odpověděla: „*Můžeme si organizovat život s dětmi po svém. Jedem tam, kam chceme. Bud' trávíme čas ve městě, nebo jedeme na vesnici. Věnuji se dětem rozhodně více, než kdyby chodily do školy a školky. Ve škole je jeden učitel na 25 dětí, copak se jim může věnovat tak, jako já třem? No, nemůže. Také není Pavel vystavován šikaně, stresu a zbytečným nárokům*

učitele. Líbí se nám, že můžeme využít kladný potenciál našich dětí. Je super, že ostatní sourozenci s ním mají dobrý vztah a vše se od něj učí. Napodobují ho a chtějí se mu rovnat. Nevýhodou je, že jsme v jednom kole, pořád pracujeme a někdy nám docházejí baterky. Časově i finančně je to náročné. Martin vydělává peníze, abychom jsme se měli dobře. A tím pádem s námi nemůže trávit tolik času, kolik bychom jako pár potřebovali.“

Harmonogram dne se v rodině řídí podle počasí a zájmu dětí. Každé ráno pomáhají děti připravit snídani, u které vymýšlí, co by chtěly dělat. Někdy Blanka navrhne pár činností, z kterých si děti vybírají. V létě jezdí buď na vesnici na chalupu, nebo jezdí na výlety, většinou na nějaká interaktivní hřiště jako Miraculum nebo Malešice. Pavel se v současné době zajímá o ptactvo. Čte si sám v encyklopediích a také si vytvořil album, do kterého zakresluje jednotlivé druhy ptáků s latinskými popisky, místem a datem pozorování. Se svým kamarádem si pomocí mobilního telefonu plánují výlety. Pavel se zajímá také o hudbu, do domácnosti dochází učitel houslí. Pavel je velmi samostatný, naučil se jezdit po Praze městskou hromadnou dopravou. Mamince se hlásí každou hodinu pomocí telefonu. Pavel si zaznamenává každý jeho den do notýsku, který má všude s sebou. Zapisuje si postřehy, nápady a prostě vše, co mu přijde důležité nebo zajímavé. Sám si vybírá aktivity nezávazně na sourozencích. Blanka mu důvěřuje a nebojí se ho s kamarády pustit. Oba rodiče ho podporují v jeho zálibách a koníčcích. Blanka: *„Pavla zajímá také matematika. Navrhuje stavby domů, počítá jejich obvody a obsahy. Možná by chtěl být jednou architektem. Také kreslí elektromobily a počítá, kolik baterií potřebují na to, aby mohly jezdit. Velkou jeho zálibou jsou momentálně ptáci a geologie-hledá a zkoumá složení kamenů.“* V průběhu rozhovoru byl Pavel momentálně na nějaké vědecké výstavě v Letňanech.

Zajímalo mne, jakým způsobem probíhá hodnocení Pavla a zda učivo zvládá. Blanka mi popsala způsoby hodnocení doma vzdělávaných dětí. Uvedla, že si rodič může zvolit, zda chce slovní hodnocení nebo známkování. A že „zkoušky“ někdy probíhají slovně a někdy písemně. Blanka s Martinem zvolili formu slovního hodnocení. Nesouhlasí s klasickým známkováním, přijde jim absurdní. Hodnocení dítěte probíhá každé pololetí, kdy se rodiče společně s dítětem dostaví na základní školu. Probíhá v místnosti, kde je přítomna učitelka a někdy i ředitel školy. Dítě buď samostatně hovoří o své práci během půl roku, nebo jsou mu

kladeny otázky. Většinou se tato „hodnotící hodina“ nese v přátelské atmosféře a dítě není nijak stresované. Pavel si sám zakládá všechno, co sám vyrobí nebo vytvoří a společně se zmíněným deníkem se prezentuje. S paní učitelkou, která má Pavla „na starost“ mají rodiče včetně Pavla dobrý vztah. *„Paní K. je skvělá. Hodnotí Pavla i dle toho, co ji sám předloží, povídají si spolu o tom, co se nového naučil, co by se chtěl nebo měl naučit a podporuje jeho zájmy. Samozřejmě zkouší dítě i z toho, co by mělo v daném věku umět. Velmi záleží na tom, jaký má hodnotící učitelka přístup k samotnému domácímu vzdělávání a jak je schopná dítěti naslouchat. Podle toho, co jsem slyšela od kamarádek, není takové ohleduplné hodnocení zcela běžné.“* Blanka také uvedla, jaké má Pavel nedostatky v učivu, které se snaží namotivovat správným směrem. Je to český jazyk a pravopis. Nemyslí si ale, že by to bylo něco, co by se nenaučil. Podotýká, že má tolik zájmů a koníčků, že zkrátka k češtině dozraje. Pavel je prý na druhou stranu dobrý v matematice, fyzice, chemii a biologii. Současně odpověděla, že nemá v plánu měnit přístup ke vzdělávání svých dětí ani volit jinou formu učení.

V rozhovoru přišla řada také na téma socializace. V teoretické části jsem uvedla, že právě socializace dětí je uvedena za nejčastěji uváděnou problematiku domácího vzdělávání. Již v průběhu rozhovoru mi Blanka sdělila, že Pavel má svého nejlepšího kamaráda se kterým jezdí na různé výlety po Praze. Zajímalo mne tedy, jakým způsobem navazuje přátelství s ostatními vrstevníky a lidmi. Maminka uvedla, že jejich děti nemají problém navázat kontakt. Na dětských hřištích prý Pavel nemá absolutně žádný problém hrát si s ostatními dětmi, a dokonce i debatovat o škole jako takové. Vyhledává komunikaci i s dospělými lidmi a mnohokrát se prý stalo, že ostatní maminky na hřišti přišly s dotazem: „Jak to, že je to Vaše dítě tak bezprostřední a komunikativní?“ V rámci rozhovoru na toto téma jsem se zeptala, zda by byl Pavel v běžné škole s ostatními dětmi také tak „prosociální“. Blanka odpověděla, že si myslí, že by byl Pavel terčem pro šikanu, právě proto, že je tak odlišný a vnímavý. Pavel navštěvoval nějakou dobu i komunitní centrum, a to vždy jednou týdně v úterý, kde se setkával s kamarády. Navštěvoval také keramickou dílnu. Momentálně tráví nejvíce času s kamarádem a ostatní kontakty vyhledává všude okolo sebe (dětské hřiště, návštěva rodinných přátel, internet).

Na závěr rozhovoru jsem si ponechala otázku, zda jsou rodiče spokojeni s právní legislativou individuálního vzdělávání a zda je něco, co by rádi změnili. Blanka: *„Není svobodná volba vzdělávat dítě doma. V momentě, kdy se rodič rozhodne vzdělávat dítě doma a musí podstoupit pohovor v pedagogicko-psychologické poradně, kde je dítě vystavováno hodnocení dle hodinového rozhovoru, ztrácí slovo svoboda smysl. Legislativa nerespektuje zájem dítěte, ale klade důraz na znalost všeobecných předpokladů. Když dítěti něco jde, má se učit to, co mu jde. Rámcový vzdělávací program nepodporuje děti v tom, co jim jde, ale v tom, co jim nejde. V případě, že jde dítěti kupříkladu matematika a čeština ne, dostane jedničku z matematiky, ale musí se věnovat více češtině...a to je ten nesmysl. Negativum je, že se kompetence rodičů stále snižují, zodpovědnost se snaží převzít stát-instituce-škola. To je přesně to, co mnohé rodiče motivuje vzdělávat děti doma.*

3.2 Rodina 2

Domácnost tvoří rozvedená maminka Zdeňka(40let), její partner (není otec dětí) a dvě děti (pozměněná jména). Starší syn Matěj (15let) chodí so školy, od září nastupuje na střední školu-obchodní akademii. Mladší dcera Lenka (9let) je ve 3. třídě v domácím vzdělávání a nikdy do školy nechodila. Lenka tráví většinu času s maminkou, zatímco Matěj je spíše s otcem v domě, kde vyrůstal. Rodiče mají tzv. společnou péči. Zdeňka uvádí, že děti jsou tam, kde zrovna chtějí být. Oba rodiče žijí v rodinných domcích cca 15 km od Prahy ve vesnicích s malým počtem obyvatel. Zdeňka původně pracovala jako učitelka v mateřské škole. Studovala dvě vysoké školy, ale ani jednu nedokončila, protože si v průběhu studia uvědomila, že jí vysoká škola nemůže poskytnout to, po čem touží. Momentálně pracuje jako dobrovolník pro neziskovou organizaci zabývající se svobodným vzděláváním, většinu času ale tráví s dcerou. Přivydělává si práci na zkrácený úvazek v oblasti online marketingu.

Na mou další otázku, jakou formu vzdělávání preferuje, odpovídá: *„Preferuji sebeřízené vzdělávání, též označováno jako svobodné vzdělávání nebo unshooling. O tomto vzdělávání jsem se dozvěděla v roce 2012 a to z článků a vědeckých studií na internetu. Od této doby nechávám dceru vzdělávat se co nejvíce svobodně.“* Maminka mě dále odkázala na Strategii 2020 o informálním učení, protože unshooling, jak jsem jej popsala v teoretické části není metodou neformální, ale ryze informální.

Maminka hodnotí domácí vzdělávání, coby přínosu pro rodinu velmi kladně. Největší pozitivum vidí v tom, že jim domácí vzdělávání přináší do rodiny pohodu, kvalitní a oboustranně respektující vztah. Zdeňka tráví s dcerou každý den a bere ji i na místa, kam by se normálně nedostala, kdyby seděla ve škole. Za největší prohřešek jakékoli instituce považuje Zdeňka donucovací a manipulační prostředky výchovy (pochvala, trest). Jediný zápor, který vnímá je ten, že díky legislativě nemohou praktikovat zcela svobodné vzdělávání (který je pro unschooling typický) a musí se nedobrovolně podrobovat přezkušování. Tato odpověď se však týká otázky č. 9. Každé dítě v České republice musí být hodnoceno, pro postup do dalšího ročníku.

Co se týče harmonogramu dne, není přesně stanovený. Zdeňka: „*Žijeme spolu tak, abychom byly obě spokojené, snažíme se vycházet si vstříc*“. Lenka se převážně učí to, co ji baví. Učí se všemu, co vidí okolo sebe. K dispozici má učebnice ze školy a další učební materiály, ale maminka poukazuje, že si je dcera vezme jen, když sama chce, a to jen velmi zřídka kdy, protože jí přijdou nezajímavé a nudně zpracované. Mnohem raději Lenka sáhne po encyklopedii, v nichž si často čte, někdy i společně s maminkou. Často spolu navštěvují galerie, muzea, výstavy a akce s domácími školáky či přáteli. Důležitou roli mají také další rodiny mající děti v domácím vzdělávání. S těmi si totiž už téměř dva roky děti „střídají“. V praxi to znamená, že každé úterý a středu i s přespaním jsou děti (celkem 8 dětí) vždy v jedné rodině, další týden v druhé atd. Takhle se děti vystřídají ve všech rodinách a čerpají nové zkušenosti a zážitky. Zdeňka: „*Děti tuhle střídavku milují a vždy se na ni moc těší*“. Lenka také pravidelně chodí na vědecký kroužek. Baví ji tam především chemické a fyzikální pokusy. Dále miluje zvířata (doma mají dvě kočky a králíka) a nejen to. Zdeňka vypráví o tom, že má Lenka o zvířatech hluboké znalosti, protože má pro svou zálibu dostatek času a prostoru. Zdeňka: „*Žádná vnější motivace není potřeba, jsem přesvědčená o tom, že děti se rodí s motivací k učení a učí se velmi rády, rychle a dobře vždy právě to, co jim dává smysl a co potřebují pro svůj život.*“ a dále mě poukazuje, že na toto téma existuje mnoho studií jak o fungování mozku jako takového, tak i o vlivu „sebeřízeného“ vzdělávání na úspěch a štěstí v životě takto vzdělávaných dětí.

Dle maminky zvládá Lenka učivo výborně. Je hodnocena portfoliově, což znamená, že společně shromažďují všechny možné materiály, které pak předkládají zkoušejícímu. Jedná se většinou o výrobky, kresby, popsané archy papíru, fotografie, ale také vstupenky z výletů či galerií. Lenka nemá žádné větší problémy s učivem a hodnocení ji nedělá žádné problémy. Proto maminka nezměnila a ani nemá v plánu změnit svůj přístup ke vzdělávání nebo formě vzdělávání Lenky.

Kontakty a přátelství navazuje Lenka na zájmovém vědeckém kroužku, dále v rodinách, kam každý týden dojíždí a na akcích s domácími školáky. Stýká se také každý den s dětmi z ulice na vesnici a jelikož Zdeňka částečně pracuje, stýká se Lenka i s jejími kolegy a přáteli různého věku. V tom vidí maminka Zdeňka velké pozitivum, protože Lenka umí komunikovat i s lidmi, kteří jsou o několik generací starší.

Zdeňka je naprosto nespokojena s právní legislativou, tedy s rámcovým vzdělávacím programem. V rozhovoru podotýká, že povinnost školní docházky je komunistický relikv. Jejím přáním by byla změna legislativy buď na dobrovolnou školní docházku místo povinné, nebo alespoň povinné vzdělání místo povinné školní docházky. Pro příklad Zdeňka uvádí, že: *„V anglosaských zemích existuje pouze povinné vzdělávání, nikoliv povinná školní docházka, což je markantní rozdíl.“* Dodává, že se nedá unschooling v naší zemi praktikovat tak, jak by původem měl, protože to zákony nedovolují.

3.3 Rodina 3

Tato rodina bydlí v rodinném domku, ve vesnici v okolí Benešova. Sestává z maminky Marty (40let), tatínka Lukáše (43let) a tří dětí. Nejstarší dcera Vilemína (8let) je v druhé třídě a je vzdělávána doma. Další dvě děti (4 a 2 roky) nenavštěvují školku a jsou rovněž doma. Děti jsou vzdělávány tím, kdo je zrovna doma k dispozici. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání. Marta je momentálně na rodičovské dovolené a občas pracuje jako účetní, tatínek Lukáš pracuje ve vědecké oblasti jako podnikatel.

Marta s Lukášem vzdělávají dle jejich slov Vilemínu spontánně. Někdy je učení řízené a někdy naprosto dobrovolné. O domácím vzdělávání se dozvěděli přesně před dvěma lety, kdy byli na jednom semináři o unschoolingu, který je nadchl jako spontánní způsob učení.

Tato forma vzdělávání se jim velice zalíbila a chtěli by k ní v budoucnu směřovat. Zároveň si však oba uvědomují, že se nejprve musí zbavit strachu z té velké svobody dětí. Rodiče si nejsou jisti, zda je dobré nechat dítě se učit absolutně podle svého. Lukáš se snaží v rodině prosadit prvky neformálního vzdělávání, zatímco Marta je zatím pro řízenější způsob vyučování. Učení se většinou uskutečňuje venku, kdy rodina jezdí na výlety do přírody za poznáním.

Tatínek Lukáš uznává, že je asi časově a tím pádem i finančně náročnější vzdělávat dítě doma, ale že to za tu námahu stojí. Rodina si velmi zakládá na společných chvílích a tradicích, které dodržují. Marta: *„S manželem si velmi vážíme společných chvil, díky tomu, že Vilemínka nechodí do školy a Lukáš pracuje buď z domova nebo v terénu, můžeme spolu trávit celé dny. Škola nám nenarušuje chod v domácnosti.“* Marta i Lukáš považuje dále za pozitivum, že se dítě může učit to, co zrovna chce. Že se může učit v takovou časovou dobu, kdy si dítě zvolí.

Rodiče nijak nestanovují harmonogram dne. Ráno, během snídane si Marta s dětmi naplánují, co budou dělat celý den. Tatínek dle časových možností buď pracuje, nebo tráví čas s rodinou. Vilemína chodí dvakrát týdně do komunitní školy a jednou týdně na zájmový kroužek keramiky do místní dílny. Vzdělávání probíhá formou hry. Rodiče připravují dětem badatelské úkoly a Vilemíně pracovní listy o tom, co ji zrovna zajímá. Pravidelně jezdí do galerií s výtvarným uměním a na různé výstavy. Marta: *„Není důvod používat učebnice, když vše, co potřebují vědět a znát mají reálně okolo sebe. Zeměpis se učíme přímo z mapy, biologii můžeme pozorovat, matika a čeština vyplývá ze situací. Při práci se neomezujeme na školní učebnice, ale používáme encyklopedie, atlasy a mapy.“*

Hodnocení rodiče nevnímají jako přítěž. Rovněž si myslí, že ani Vilemíně zkoušky nijak nevadí. Nevnímají nic, co by mělo být problematické. Lukáš dodává: *„Dcera je velmi všímavá a neustále se nás na něco vyptává. Stejně tak se vyptává paní učitelky při přezkušování. Je velmi komunikativní.“* Zkoušky zatím probíhaly formou pohovoru nad portfoliem, které Vilemína zatím zakládá s maminkou Martou. Zakládání a shromažďování

Vilemínu velmi baví a během mého rozhovoru s rodiči mi dokonce předkládala některá svoje díla.

Na mou další otázku, zda nějakým způsobem rodiče změnili svůj přístup k vzdělávání Vilemínky mi odpověděli, že neustále vyhledávají nové příležitosti a smysl v učení. Prozradili, že dcera si občas ráda hraje na klasickou školu, a i tuto její potřebu se jí snaží nějakým způsobem vynahradiť (hrají si s ní na školní lavice, zvonění atp.). Na druhou stranu Vilemína do školy chodit nechce a vyhovuje jí učení jednou tak a jednou jinak.

Tatínek Lukáš sám převádí téma rozhovoru k socializaci dětí. Rodiče nemají pocit, že by Vilemína nějakým způsobem strádala. Vzhledem k tomu, že bydlí na vesnici, nebojí se ji pustit ven s kamarády na hřiště. Poukazují na to, že se stýká i se stálou skupinou dětí v komunitní škole a na zmíněném kroužku keramiky. Také velmi často jezdí k rodinným přátelům. O komunikativnosti Vilemíny jsem se přesvědčila sama, když za mnou několikrát během rozhovoru přišla a vyptávala se mě na všechno možné. Nakonec po mě chtěla, abychom společně něco podnikly.

Jediné, čeho se rodiče bojí je, že se zhorší podmínky pro individuální vzdělávání. Lukáš: *„Vzhledem k tomu, že je v současné době již povoleno vzdělávat dítě i na druhém stupni doma bojím se, že toho budou mnozí lidé ku své pohodlnosti zneužívat. Dost možná pak nepovolí domácí vzdělávání každému a odborníci začnou vysílat sociální pracovníky či psychology do rodin, jen proto, aby zjistili, jestli vše klape, jak má. To by bylo zbytečně stresující pro všechny, co chtějí pouze zařídit dítěti kvalitní život a vzdělání“*

4 Vyhodnocení výsledků

1) Zjistit jaké vyučovací metody rodiče preferují

Zjistila jsem, že ve dvou ze tří rodin rodiče preferují zcela neformální způsob vzdělávání s prvky informálního vzdělávání. Tedy, že dítě je vzděláváno výhradně bez zásahů a direktivního přístupu rodičů (rodina 1 a 2). Pouze Rodina 3 vzdělává dítě napůl formálně a napůl neformálně, podle toho, jak je probíraná látka složitá, nebo jak jej dítě vnímá. Ve všech třech rozhovorech byla zmíněna jako metoda vzdělávání unschooling. Ve většině případech probíhá učení samovolně, spontánně formou hry a diskuzí nad tématy. Rodiče se ve všech případech snaží vést děti k samostatnosti a udržet jejich přirozenou touhu poznávat věci a lidi okolo sebe.

Hlavním motivem vzdělávat děti tímto způsobem doma se zdá být touha prohloubit vztahy v rodině a dále zajistit dítěti svobodu v učení.

2) Objasnit, jak rodiče vyučování organizují a jakým způsobem jsou děti hodnoceny.

Všechny tři rodiny si zvolili ústní formu hodnocení svých dětí. Stejně tak v každé z těchto rodin zakládají rodiče s dětmi portfolio-soubor prací dítěte. V Rodině 1 si dítě samo vede zápisník každodenních činností. V Rodině 3 zakládají do portfolia i vstupenky z galerií a muzeí. V Rodině 1 a 2 vyučování nijak neorganizují, pouze dítěti nabízejí možné činnosti, které si dítě může a nemusí zvolit samo. V Rodině 3 probíhá vyučování na půl formálně-rodiče připraví dítěti pracovní listy na téma, které se zrovna dítě učí. Jezdí na společné výlety a někdy zcela neformálně, kdy si dítě samo vyhledává aktivity a činnosti.

Ani v jedné rodině neprobíhá harmonogram dne pravidelně. Rodiče hodnotí vědomosti svých dětí kladně. V momentě, kdy rodič zjistí, že dítě učivu nerozumí snaží se ho namotivovat a látku prakticky vysvětlit.

3) Jaké klady či zápory rodičům tato forma vzdělávání přináší

Tabulka kladů a záporů uvedených v rozhovorech:

	KLADY DV	ZÁPORY DV
RODINA 1	<ul style="list-style-type: none"> - organizace dne podle potřeb rodiny - intenzivnější péče o dítě - hlubší citové vazby - dítě není vystavováno šikaně - možnost využití kladného potenciálu dítěte - dobré vztahy v rodině	časová náročnost
RODINA 2	<ul style="list-style-type: none"> - hluboký a respektující vztah matka-dcera, zajišťující pohodu v rodině - pocit sounáležitosti v rodině - organizace dne podle potřeb matky - naplňování přirozených potřeb dítěte	dodržování podmínek pro individuální vzdělávání (negativní postoj k legislativě)
RODINA 3	<ul style="list-style-type: none"> - organizace dne dle potřeb rodiny- společné aktivity, tradice, svátky (trávení času s celou rodinou) - dítě se učí jen to, co chce	časová a finanční náročnost

4) Zjistit, jak rodiče zajišťují kontakt s vrstevníky

Děti ze všech výše zmiňovaných rodin dochází nebo docházely na zájmový kroužek. V Rodině 1 je dítě velmi samostatné, samo jezdí s kamarádem na naučné semináře pro děti nebo průzkumnické výlety. Dítě v minulosti navštěvovalo 1x týdně komunitní školu a docházelo do keramické dílny. Momentálně si vyhledává kontakty zcela sám na dětských hřištích a na ulici kamarádí se sousedními dětmi. V Rodině 2 dítě dochází každý týden na

vědecký kroužek, kde se setkává se stálou skupinou dětí, dále s ostatními rodiči pořádají „střídavky“, kde dítě tráví den a noc pokaždé v jiné z rodin a také se přátelí s dětmi z vesnice. Dítě v Rodině 3 dochází 2x týdně do komunitní školy a jednou týdně na keramický kroužek.

Rodiče děti sociálně nijak neizolují a snaží se je v jejich kamarádstvích podporovat. Z mého výzkumu je patrné, že děti nemají problém navázat kontakt i s dětmi, které chodí do běžných škol.

5) Zjistit, jak rodiče hodnotí legislativní rámec individuálního vzdělávání.

Rodina 1 nesouhlasí s tím, že musí být dítě hodnoceno pedagogicko-psychologickou poradnou, protože pak rodiče ztrácí svobodu rozhodování o způsobu vzdělávání svého dítěte. Dále nesouhlasí s tím, že český vzdělávací systém se snaží naučit dítě-žáka všemu, místo toho, aby ho podpořil v tom, co mu jde.

V Rodině 2 maminka vyjádřila velký nesouhlas s legislativou IVP. Neztotožňuje se zejména s tím, že je v naší republice povinná školní docházka. Přála by si, aby bylo povinné „pouze“ vzdělání nikoli docházka. Maminka by byla ráda, kdyby bylo možno vzdělávat dítě svobodně, bez jakýchkoliv předem daných osnov ze školy či jiné instituce.

Rodina 3 nevyjádřila žádný konkrétní příklad, proč by měli být nespokojeni nebo spokojeni s právní legislativou individuálního vzdělávání. Zmiňují, že k tomu zatím nemají žádné důvody. Vyjádřili pouze obavy, že by mohlo dojít ke zhoršení podmínek pro rodiče, kteří budou chtít dítě vzdělávat doma.

Dvě ze tří rodin mají výhrady k právní legislativě individuálního vzdělávání. Pouze jedna rodina hodnotí právní rámec v celku kladně. Negativně je hodnoceno to, že rodiče nemohou svobodně vybrat formu vzdělávání dítěte, zejména tedy neformální styly výuky.

Na začátku výzkumného šetření jsem chtěla také zjistit, zda je domácí vzdělávání adekvátní způsob nabytí vzdělání u dětí školního věku. K tomu by bylo zapotřebí však daleko plošnějšího výzkumu. Nenašla jsem výzkum, který by toto stanovisko stoprocentně prokázal nebo vyvrátil. Ze zde zmiňovaných rodin děti prospívají a z učení se těší. Musím však

podotknout, že všechny děti z výzkumu jsou zatím na prvním stupni základní školy, kde nejsou požadavky na učivo tak složité, jako na druhém stupni. V dalším výzkumu by mne zajímalo, jak zvládají děti z druhého stupně v DV učivo.

Předpokládala jsem, že děti vzdělávané doma, jsou socializované. Obavy, že děti trpí sociální izolací nepotvrzuje žádná studie ani mnou provedený výzkum. Rodiče zprostředkovávají dětem různé mimoškolní aktivity v podobě zájmových kroužků, nebo docházejí na pár dní v týdnu do komunitní školy.

Na základě teoretických znalostí jsem dále předpokládala, že se děti vzdělávají soustavně a rovnoměrně podle přesně daných osnov školy. Z mnou provedeného výzkumu je však patrné, že rodiče preferují spíše méně formální přístup ke vzdělávání. V České republice se již objevují rysy neformálních, a dokonce informálních metod učení, které byly zkoumány ve Spojených státech či Velké Británii. Legislativní rámec však neumožňuje vzdělávat takto své děti, protože dítě musí být povinně zapsané na základní škole a docházet na přezkoušení.

Posledním mým předpokladem bylo, že děti se díky domácímu vzdělávání vyhnou rizikovým faktorům chování, jako je například šikana. Toto stanovisko pokládají rodiče za samozřejmé. V jedné z uvedených rodin se vyskytla obava, že kdyby dítě docházelo klasickým způsobem do školy, bylo by šikaně nejspíše vystaveno. Nemůžu však tento předpoklad považovat za opodstatněný, protože šikana a jiné formy poruchového chování dětí se může vyskytovat i mimo školní instituci

5 Závěr

V teoretické práci jsem se snažila zachytit obecné, ale za to důležité informace o domácím vzdělávání. Zjistila jsem, že je v naší zemi velmi omezené množství publikací na toto téma. Snažila jsem se tedy vyhledat dostupnou, odbornou a populárně naučnou literaturu v českém jazyce. Jako zdroj jsem dále využila internetové stránky, které mi byly doporučeny.

Mým hlavním cílem práce bylo nastínit, jak lze v České republice praktikovat domácí vzdělávání a jakých metod učení je v praxi využíváno. Velkou část práce zaujímají také podmínky pro individuální vzdělávání, které vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Pro získání informací jsem zvolila metodu rozhovoru a kazuistiky. Tyto metody mi umožnily vstoupit do reálného dění domácího vzdělávání. Díky tomu, jsem mohla hlouběji proniknout do tohoto stále ještě kontroverzního tématu a poodhalit možný progres ve vzdělávání dětí. Děti jsou chápány jako individualita, kterou chtějí rodiče vést k samostatnosti. Vyskytuje se zde potřeba obnovit přirozenou dětskou zvědavost a vybudovat kladný vztah k učení. Velmi mne překvapilo zjištění, že i u nás se vyskytují rodiny s neformálním/informálním přístupem ke vzdělávání. Bylo by potřeba dalšího nebo obsáhlejšího výzkumu, který by vyšetřil, kolik těchto rodin se na našem území vyskytuje.

Na základě mého výzkumného šetření by se mohlo zdát, že domácí vzdělávání může být pro některé vhodnou alternativou školy. Hlavním uváděným motivem rodičů je touha prohloubit vztahy v rodině a vymanit se ze stereotypního přístupu ke vzdělávání v instituci. Myslím si, že alternativních forem vzdělávání v dnešní době rapidně stoupá a že se některé školy snaží vyjít vstříc potřebám dítěte (projektová výuka, velká nabídka zájmových kroužků, přesouvání výuky ven). Zároveň si však myslím, že při domácím vzdělávání musí být velmi náročné obsáhnout všechno učivo, zejména tedy učivo druhého stupně ZŠ. Nemohu posoudit, kolik vědomostí si děti z domácího vzdělávání odnáší, ale jsem překvapena, jak moc jsou děti vzdělávané doma kreativní a nebojácné.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

BAČOVSKÁ, M. *Domácí vzdělávání u nás a v zahraničí*. (Seminární práce). VOŠ Litomyšl, 2010.

BAKONČÍK, J. *Zkušenosti z domácího vzdělávání*. Učitelské listy. 2000/01, roč. 8, č.5, s. 8-10.

DOHERTY, W. J. *Kdo koho vychovává?*. Praha: Návrat domů, c2006. ISBN 80-7255-138-8.

FREIOVÁ, M. *Domácí škola: americká zkušenost*. Praha: Občanský institut, 1996.

GRAY, P. *Svoboda učení: jak nechat děti rozhodovat o svém vzdělávání*. Druhé, rozšířené vydání. Přeložil Jiří Košárek. Praha: Peoplecomm, 2016. ISBN 9788087917176.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736667-040-2.

HOLT, J. *Jak se děti učí*. Praha: Strom, 1995. ISBN 80-901662-7-X.

HOLT, J. *Proč děti neprospívají*. Vyd. 2., Volary: Stehlík, 2003. ISBN 80-902707-6-X.

ILLICH, I. *Odškolnění společnosti: polemický spis*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Studie. ISBN 80-85850-96-6.

KLOFÁTOVÁ, Z. *Škola doma*. Praha: nakl. Praha, 2009. ISBN 978-80-902177-3-7.

KOSTELECKÁ, Y. *Legislativní úprava domácího vzdělávání v zahraničí a její komparace se situací v České republice*. Pedagogika: časopis o vzdělávání a výchově, 2005, č. 4., s. 353-367. ISSN 0031-3815.

MARVÁNOVÁ, G. *Experiment domácího vzdělávání v ČR*. (Diplomová práce). Brno, 2001. Masarykova univerzita.

NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-X.

NITSCHOVÁ, D. *Domácí vzdělávání*. (Diplomová práce). Praha, 2000. Karlova univerzita.

NITSCHOVÁ, D. *Kořeny a přínos domácího vzdělávání*. *Moderní vyučování*, 2001, roč. 7., č. 2., s. 8-9.

PRŮCHA, J, WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. vydání Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

STROUHAL, M. *Teorie výchovy*. Praha, 2013. ISBN 978-80-247-4212-0.

TŮMA, J. *K domácímu vzdělávání*. *Učitelství noviny*, 2001, 104 (č.37), s. 19.

Internetové zdroje

Asociace domácího vzdělávání. *Stanovy* [online]. Praha, poslední aktualizace nezjištěna [cit. 12.2.2017]. Dostupné z: <http://domaciskola.cz>.

Institut pro podporu inovativního vzdělávání [online]. ©2016 [cit. 22.4.2017]. Dostupné z: <http://modernivzdelani.cz/inovativni-proudy/svoboda-uceni/>.

Statistické ročenky školství [online]. Praha: MŠMT ©2017 [cit. 1.5.2017]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.

Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 [online]. Praha: MŠMT ©2017 [cit. 20.4.2017]. Dostupné z: <http://vzdelavani2020.cz/>.

Školský zákon. *Úplné znění zákona č. 561/2004*. [online]. ©2013-2017 MŠMT [cit. 20.4.2017]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-8-2017>.

TŮMOVÁ, H. *Portfoliové hodnocení* [online]. Jílové u Prahy: ©2017 [cit. 20.4.2017]. Dostupné z: <http://www.domaciskola.estranky.cz/clanky/dalsi-informace/portfoliove-hodnoceni.html>.